

the trial, know its conditions, duration; 3) to strictly follow the trial protocol requirements; 4) to inform the investigator of any observations or unwanted events (a possible side effect) during the trial; 5) to inform the investigator of the decision to stop participating in the study and to follow the relevant procedures.

We offer by following the points mentioned above to provide the normative consolidation of the basic list of subjects' specialized rights and responsibilities in clinical trials, which will ensure a better understanding of their nature participation in the trial, it will guarantee an adequate level of their legal status protection, unify the relevant provisions in informed consent documents. Also, the formal definition of the list will simplify researchers' (sponsors') understanding of the requirements to their activities and the expected behavior from the subjects, which may serve as an additional incentive to consider Ukraine as a state that creates the appropriate conditions for access to advanced scientific developments in the field of medicine, for their own citizens.

**Keywords:** clinical trial, rights of subjects, responsibilities of subjects, legal status of subjects.

УДК 347.2/3

**Ф. Ю. РІШ**

## **ДОСЛІДЖЕННЯ ПОНЯТТЯ «МАЙНО» (ДОКТРИНАЛЬНЕ ТЛУМАЧЕННЯ СТАТТІ 190 ЦК УКРАЇНИ)**

*Розглядаються спірні питання, пов'язані з поняттям «майно», та подається доктринальне тлумачення ст. 190 «Майно» ЦК України.*

*Автор дотримується думки про те, що ч. 1 ст. 190 ЦК України не закріплює легальне визначення поняття «майно», описуючи його різні структурні елементи, а також не визначає структуру майна як об'єкта права власності. У статті ст. 316 ЦК України згадане поняття «майно» слід розуміти суто як «майно під правовим режимом речі». У ч. 1 ст. 190 ЦК України мова ведеться про майно у розумінні «юридичної сукупності/єдності» – «universitas iuris». Об'єкт характеризується наявною множинністю структурних «об'єктів-елементів». Єдине, що зв'язує усю множинність прав та обов'язків, незважаючи на зміну їх складу, є правовий суб'єкт. Один суб'єкт – одне майно. Подається тлумачення майна як особливий об'єкт.*

---

© РІШ Філіпп Юлійович – здобувач Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України

Стаття 190 ЦК України формує нормативну базу для правового інструменту передачі «майна» під режимом речі/нерухомості. Передача майна проходить «*in o actu*» і «*ex lege*» шляхом універсального правонаступництва або «часткового» універсального правонаступництва.

**Ключові слова:** майно, майно як особливий об'єкт цивільних прав, сукупність об'єктів-елементів, річ, майно з речей, інше майно (майнові права), часткова правосуб'єктність, «*universitas iuris*», «*universitas facti*», правовий режим об'єкта, затребувана річ, правовий режим нерухомості, речі в силу закону, правовий режим «Речі. Майно», підприємство, майновий комплекс, принцип спеціалізації.

### **Риш Ф.Ю. Исследование понятия «имущество» (доктринальное толкование статьи 190 ГК Украины)**

Рассматриваются спорные вопросы, связанные с понятием «имущество», и подается доктринальное толкование ст. 190 «Имущество» ГК Украины.

Автор придерживается мнения о том, что част. 1 ст. 190 ГК Украины не закрепляет легальное определение понятия «имущество», описывая его различные структурные элементы, а также не определяет структуру имущества как объекта права собственности.

В статье ст. 316 ГК Украины упомянутое понятие «имущество» следует понимать исключительно как «имущество под правовым режимом вещи». Част. 1 ст. 190 ГК Украины указывает на имущество в смысле «юридической совокупности / единства» «*universitas iuris*». Объект характеризуется имеющейся множественностью структурных «объектов-элементов». Единственное, что связывает всю множественность прав и обязанностей, несмотря на изменение их состава, является правовой субъект. Один субъект - одно имущество. Подается толкование имущества как особый объект.

Статья 190 ГК Украины формирует нормативную базу для правового инструмента передачи «имущества» под режимом вещи / недвижимости. Передача имущества проходит «*in o actu*» і «*ex lege*» путем універсального правонаступництва или «частичного» універсального правонаступництва.

**Ключевые слова:** имущество, имущество как особый объект гражданских прав, совокупность объектов-элементов, вещь, имущество из вещей, иное имущество (имущественные права), частичная правосубъектность, «*universitas iuris*», «*universitas facti*», правовой режим объекта, востребована вещь, правовой режим недвижимости, вещи в силу закона, правовой режим «вещи.имущество», предприятие, имущественный комплекс, принцип специализации.

**Rysh Filipp. Study of the notion of «property» (doctrinal interpretation of article 190 of the Civil Code of Ukraine)**

*Disputable issues, associated with the notion of «property» are considered in the present article, and doctrinal interpretation of article 190 «Property» of the Civil Code of Ukraine is presented.*

*The author entertains the idea that part 1 of article 190 of the Civil Code of Ukraine does not define the structure of property as an object of ownership right. Pursuant to art. 316 of the Civil Code of Ukraine, the notion of «property» should be understood exclusively as a «property under legal regime of a thing».*

*The important thing is that at using the notion of «property» without the preliminary definition of its context, a potential hazard of misunderstandings and substitution of its legal substance will always exist. Therefore, the notion of «property» should be considered in the below contexts, as a rule, as a generalizing notion (category), which is filled by various kinds of objects, having value and circulating capacity (art. 177 and 178 of the Civil Code of Ukraine), and as a specific object (art. 190 of the Civil Code of Ukraine).*

*Art. 190 of the Civil Code of Ukraine forms a regulatory system for legal instrument of transfer of «property» under the regime of a thing/real property, as, for example, an enterprise as an integrated property complex (or its part) [part 1 of art. 190 – «separate thing» connected with parts 3 and 4 of art. 191 of the Civil Code of Ukraine], building lease (or a share in building lease) [part 2 of art. 190, connected with part 7 of art. 5 of the Law of Ukraine «On Mortgage»]. The fact that they consist of different «objects-elements» that are separated and are under the «regime of thing/real property» as an integrated whole is a common denominator for all the above objects. The transfer of property takes place «*uno actu*» and «*ex lege*» by way of universal legal succession or «partial» legal succession.*

**Keywords:** *property, property as a specific object of civil rights, aggregate of objects-elements, thing, property of things, other property (property rights), partial legal personality, «universitas iuris», «universitas facti», legal regime of an object, requested thing, legal structure of real property, things by operation of law, legal regime «Things. Property», enterprise, property complex, principle of specialization.*

Поняття «майно» є одним з наріжних каменів усієї системи приватного права. У законодавстві України термін «майно» використовується у різних нормативних контекстах. Саме до цього терміну вдається законодавець, формулюючи ключові положення Цивільного кодексу України (*наприклад, част. 1 ст. 316 ЦК України та част. 1 ст. 655 ЦК України*)<sup>1</sup>.

Відповідно до ст. 190 ЦК України «майном як особливим об'єктом» вважається окрема річ, сукупність речей, а також майнові права та обов'язки. Уперто тримається думка про те, що ця стаття визначає структуру «майна як об'єкта права власності»<sup>2</sup>. Це може дати підстави для розширеного тлумачення поняття «майно» і відповідно включати будь-які види майнових прав та обов'язків у коло об'єктів права власності, що врешті може привести до юридичної помилки. Проте не можуть належати на праві власності нереалізовані майнові права та невиконані договірні обов'язки (*наприклад, не сплачена винагорода за продане майно*), а відтак вони можуть бути об'єктом зобов'язальних чи інших прав<sup>3</sup>. Можна погодитися з останнім, адже це безпосередньо випливає із положень ЦК України:

- ч. 1 ст. 761 ЦК України право передання майна у найм має власник речі або особа, якій належать майнові права;
- ч. 2 ст. 583 ЦК України заставадавець може бути власник речі або особа, якій належить майнове право, а також особа, якій власник речі або особа, якій належить майнове право, передали річ або майнове право з правом їх застави.

Таким чином, розмежовуючи статуси «власника майна», «власника речі» та «особи, якій власник речі або особа, якій належить майнове право ...», законодавець тим самим вказує на існуючу відмінність «речі» від структури («об'єктів-елементів») майна (*част. 1 ст. 190 ЦК України*), як об'єкта права власності.

Цивільне право радянського періоду відкинуло багато сентенцій щодо поняття «майно», які у свій час були напрацьовані ще у дорадянській правовій науці. Поширення набули погляди про матеріальний характер майна, та про те, що «майно» цілком може вживатися як синонім «речі». Таке розуміння знайшло своє відображення у положеннях Цивільного кодексу УРСР 1922 р.<sup>4</sup>

Науковці дорадянського періоду дотримувалися думки про неприпустимість ототожнення майна з речами або іншими благами, взятими окремо. Основний наголос робився на тому, що під «майном» слід розуміти всю «сукупність юридичних відносин особи (суб'єкта права), яку можна грошово оцінити, або відомий комплекс цих відносин ...»<sup>5</sup>. Тим самим відзначався синтезуючий, узагальнюючий характер цієї категорії цивільних прав. На зазначеному підході будувалось абстрактне визначення поняття «майно». При цьому зазначалося, що майно не можна зводити до простого перерахування складових його елементів. Так, К. Победоносцев пропонував визначати «майно» як «сукупність всіх прав і обов'язків, що належать особі щодо всіх предметів, які входять в коло його юридичної особи, юридичної влади»<sup>6</sup> і як «зовнішні блага ... що складають, щодо людської особистості зовнішню її приналежність, зовнішнє її доповнення»<sup>7</sup>.

Аналізуючи зміст складу майна, увагу звертали на його два аспекти<sup>8</sup>: з економічної точки зору майно – це сукупність певних економічних благ (*речей, а також чужих дій з передачі речей, надання послуг, виконання робіт*), що перебувають у володінні відповідної особи. З юридичної точки зору це не тільки сукупність речей, що належать особі на праві власності (*і в силу інших речових прав*), і сукупність прав на чужі дії, але також сукупність зобов'язань особи. Тобто з юридичної точки зору, зміст майна полягає у взаємозв'язку активу і пасиву<sup>9</sup>.

Сьогодні досить часто зустрічаються наукові дослідження у яких проводиться порівняльно-правовий аналіз поняття «майно» за ст. 190 ЦК України із однойменними поняттями, які впливають із змісту ст. 177 ЦК України<sup>10</sup> або абз. 1 ст. 139 Господарського кодексу України (*далі: ГК України*)<sup>11</sup>. Але, між іншим, залишається незрозумілим, чому обов'язки не входять до переліку, який визначено ст. 177 ЦК України або пропонується їх виключити із змісту ст. 190 ЦК Кодексу<sup>12</sup>. Лише за місцем знаходження ст. 177 та ст. 190 ЦК України можна зробити висновок про те, що згадані статті виконують різні функції. Якщо перша – ст. 177 знаходиться у Главі 12 «Загальні положення про об'єкти цивільних прав»,

то друга – ст. 190 у Главі 13 «Речі. Майно», якою встановлюється відповідний «правовий режим об'єкта».

При потребі тлумачення правового змісту поняття «майно», науковці, як правило, звертаються до ст. 190 ЦК України, оскільки лише сама її назва – «Майно» спокушує вбачати у її змісті загальне визначення поняття «майно»<sup>13</sup>. Посилаючись на ст. 190 ЦК України, вони переконані, що оперують універсальним поняття «майно». Проявляється хибне розуміння самого змісту статті 190 ЦК України («легальне визначення поняття майна» або «все зводиться до переліку об'єктів, які підпадають під це поняття») <sup>14</sup>.

Цивільне законодавство України регулює особисті немайнові та майнові відносини (*част. 1 ст. 1 ЦК України*). У ЦК України законодавець відводить ключову роль саме майновим відносинам<sup>15</sup>, особливістю яких є майново-вартісний (економічний) характер<sup>16</sup>.

Розглядаючи відносини як взаємодію суб'єктів з приводу об'єкта, ми розуміємо, що об'єктом майнових відносин є майно. Із змісту ст. 177 ЦК України «Види об'єктів цивільних прав» проявляється також своєрідне визначення поняття «майно». Встановлюючи логічний ряд об'єктів цивільних прав «речі, у тому числі гроші та цінні папери, інше майно, майнові права, результати робіт, послуги, результати інтелектуальної, творчої діяльності, інформація, а також інші матеріальні і нематеріальні блага» у ст. 177 ЦК України, законодавець дедуктивним методом підводить нас до розуміння змістового наповнення понять «майно з речей» та «інше майно (майнові права)».

У такому контексті поняття «майно» слід розглядати як **узагальнююче поняття (категорію)**, що наповнюється різними видами об'єктів, які мають **цінність** та є **оборотоздатними**. Оборотоzдатність об'єктів цивільних прав полягає у тому, що об'єкти цивільних прав можуть вільно відчужуватися або переходити від однієї особи до іншої в порядку правонаступництва чи спадкування або іншим чином (*част. 1 ст. 178 ЦК України*). Оборот різних об'єктів цивільних прав забезпечується відповідними правовими режимами.

У ст. 190 ЦК України, яка знаходиться у Главі 13 «Речі. Майно», якою визначаються різні режими речей, законодавець робить наго-

лос уже не на змістове наповнення поняття [категорія] «майно», як це вже зроблено у ст. 177 ЦК України, а на **«майно, як особливий об'єкт»**. В іншому ж випадку, законодавець спровокував би своєрідне дублювання (*непорозуміння між ст. 177 та ст. 190 ЦК України, бо те, що майно є річчю, ми вже знаємо із ст. 177 ЦК України*) або ж підміну поняття «майно», що є не вірно та не логічно.

У ч. 1 ст. 190 ЦК України мова ведеться про майно у розумінні «юридичної сукупності/єдності» – «universitas iuris»<sup>17</sup>. Об'єкт характеризується наявною множинністю структурних «об'єктів-елементів». Єдине, що зв'язує усю множинність прав та обов'язків, не дивлячись на зміну їх складу, єдність є правовий суб'єкт. Один суб'єкт – одне майно (Тур)<sup>18</sup>.

З усього вищенаведеного та положень чинного ЦК України, «викристалізовується» два різні контексти використанні поняття майно – «майно як узагальнююче поняття» [майно як категорія] та «майно як особливий об'єкт цивільних прав».

Вживаючи поняття «майно» без попереднього визначення його контексту завжди буде існувати потенційна небезпека непорозуміння та підміни його правового змісту.

Науковці не розшифровують зміст терміна «*особливий*» у понятті «*особливий об'єкт*» за ч. 1 ст. 190 ЦК України. Не знаходимо відповіді і в законодавця чому він використовує термін «*особливий*» і чому саме «*майно*» має бути «*особливим об'єктом*». Слід зауважити, що у чинному ЦК України поняття «*особливий об'єкт*» використовується законодавцем виключно у двох випадках (*ст. 180 «Тварини» та ст. 190 «Майно» ЦК України*). Згадані статті знаходяться в одній і тій же Главі 13 ЦК України. Можливо, використовуючи таку юридичну техніку законодавець прагнув акцентувати саме на не випадковість використання поняття «*особливий об'єкт*»<sup>19</sup> у ст. 180 та ст. 190 ЦК України та наявність спільного знаменника для них.

Загалом на тварин поширюється «правовий режим речі», крім випадків, встановлених законом. Правила поведінки з ними встановлюються Законом «Про захист тварин від жорстокого поводження», яким держава гарантує «захист від страждань і загибелі

тварин унаслідок жорстокого поводження з ними, захист їх природних прав...»<sup>20</sup>. Проте, проголосивши наявність природничих прав тварин, законодавець «суб'єктивував» об'єкт цивільних прав. Фактично, у такий спосіб, суб'єктом права було визнано його об'єкт. А точніше, в контексті згаданого закону стало можливим говорити про «часткову правосуб'єктність» (Teil-Rechtssubjektivität) тварини<sup>21</sup>. У наукових колах досі не має єдиної позиції про визнання тварини як суб'єкта права.

У випадку з підприємством ми також спостерігаємо збігання суб'єкта права з його об'єктом. За Цивільним Кодексом УРСР 1963 р. підприємство розглядалося як суб'єкт цивільного права (ст. 24, 34, 159, 240, 255, 277, 450, 483, 567)<sup>22</sup>. Проте з прийняттям у 1991 р. «Основ цивільного законодавства Союзу РСР і республік» (ст. 4)<sup>23</sup>, підприємство стало уже як самостійний суб'єкт та самостійний об'єкт цивільного обігу. Тенденцію збігання було продовжено Законами УРСР 1991 року «Про підприємства в Україні» (ст. 1)<sup>24</sup> та «Про власність» (ст. 20, 34, 35)<sup>25</sup>. Саме ця проблематика в контексті генези становлення сучасного статусу підприємства було докладно досліджено у статті Є. Глущенко<sup>26</sup>.

Виходячи із змісту ч. 1 та ч. 2 ст. 191 ЦК України підприємство слід розглядати як «universitas iuris». Зокрема, ч. 2 ст. 191 ЦК України закріплює невичерпний перелік структурних «об'єктів-елементів» (*усі види майна, призначені для його діяльності, включаючи земельні ділянки, будівлі, споруди, устаткування, інвентар, сировину, продукцію, права вимоги, борги, а також право на торговельну марку або інше позначення та інші права, якщо інше не встановлено договором або законом*). Останні об'єднані як єдине ціле (особливий об'єкт, єдиний майновий комплекс) і є нерухомістю (ч. 3 ст. 191 ЦК України). Наперед зауважуємо, що мова тут йде про «режим нерухомості».

Правова основа для встановлення «**режиму нерухомості**» закладається абз. 2 ч. 1 ст. 181 ЦК України: «Режим нерухомої речі може бути поширений законом на повітряні та морські судна, судна внутрішнього плавання, космічні об'єкти, **а також інші речі** (виділено – Р.Ф.), права на які підлягають державній реєстрації».



Але передумовою введення «**режиму нерухомості**» є наявність речі. У ч. 3 ст. 191 ЦК України встановлюється для підприємства, як цілісного майнового комплексу, «режим нерухомості». Але правове оформлення підприємства як «затребуваної речі» відбувається через ч. 1 ст. 190 ЦК України, якою «майном як особливим об'єктом» є **окрема річ**.

Вище загаданий алгоритм (правове оформлення «затребуваної речі») можна спостерігати і тоді, коли йдеться про част. 7 ст. 5 Закону «Про іпотеку» (*«Предметом іпотеки може бути право оренди чи користування нерухомим майном, яке надає орендарю чи користувачу право будувати, володіти та відчужувати об'єкт нерухомого майна. Таке право оренди чи користування нерухомим майном для цілей цього Закону вважається нерухомим майном»*). Наперед зауважимо, що законодавець ототожнює поняття «нерухоме майно» та «нерухомість» (ст. 1 Закону «Про іпотеку»). Таким чином, згадану ч. 7 ст. 5 Закону «Про іпотеку» встановлюється «режим нерухомості» на право оренди (.....), котре вважається зобов'язальним правовідношенням і зрозуміло не є річчю.

Як ми вже довели<sup>27</sup>, ч. 2 ст. 190 ЦК України є логічно кореспондуючим регулюванням у загальному законі (ЦК України)<sup>28</sup> до спеціального (ч. 7 ст. 5 Закону «Про іпотеку»<sup>29</sup>) і нею юридично оформляється «затребувана річ» (див.: «Схема А.» та «Схема Б.»).

Із вищесказаного ми бачимо, що річ всупереч част. 1 ст. 179 ЦК України (річчю є предмет матеріального світу, щодо якого можуть виникати цивільні права та обов'язки) не завжди є матеріальною, тілесною<sup>30</sup>. Тілесність є однією із можливих ознак правових благ. Тілесним є те, що можна фізично відчувати. Звідси, енергія, різного роду випромінювання (звукові, радіо хвилі, радіація тощо), навіть людська праця, мали б бути тілесними речами. Проте значення тілесності полягає в тому, що через неї проходить просторове **виділення (окреслення) речі**. Через тілесність, яка робить із речі відповідний предмет яким можна володіти та який є предметом речових прав. Тоді вирішальним є не відчуття дотику, а сприйняття чогось як можливо окремо відокремленої матерії (у рідкому, твердому та газоподібному стані).



Крім того, існують ще «ідеальні об'єкти»<sup>31</sup>, на які поширюється **«режим речі» в силу закону**<sup>32</sup> (наприклад, «підприємство», «право забудови»<sup>33</sup> та «бездокументарні цінні папери»<sup>34</sup>).

Підприємство як «особливий вид майна»<sup>35</sup> та «об'єкт цивільних прав» визнається в цілому нерухомістю не через фізичні свої властивості (існування нерозривного зв'язку із землею або неможливість переміщення у просторі), а через рішення законодавця поширити на цей об'єкт особливості правового режиму, які встановлюються для нерухомого майна<sup>36</sup>. У такому контексті Є. Суханов зауважував, що «нерухомість в силу закону», яка виокремлюється не за фактичним, а за формально-юридичним критерієм: спеціальна вказівка закону, згідно якого доцільно надати відповідним речам такого правового режиму. Згадані об'єкти також підлягають державній реєстрації в особливих реєстрах та за особливими процедурами<sup>37</sup>.

Правовий **«режим речі»** встановлюється ЦК України у Главі 13 «Речі. Майно». У цій Главі виділяються різні групи речей за визначеними критеріями (фізичні ознаки або в силу закону). Це дає можливість законодавцю встановлювати відповідний **правовий режим – особливий порядок правового регулювання**, що виражається у певному поєднанні юридичних засобів і створює бажаний соціальний стан і конкретний ступінь сприятливості чи несприятливості для задоволення інтересів суб'єктів права. Погоджуємося з думкою В. Жорнокуя про те, що правовий режим – це система норм права, яка регулює діяльність, відносини між людьми з приводу певних об'єктів. При цьому варто виділяти юридичну сторону режиму (систему правил) і фактичну сторону (реальне здійснення режимних норм)<sup>38</sup>.

Особливою ознакою різних груп окремих речей та їх режимів є так званий принцип «спеціалізації»<sup>39</sup>. Це означає, що речове право поширюється лише на окремі, визначені речі, але не на їх сукупності.

У науці побутує думка про те, що принцип «спеціалізації» ставить під сумнів існування такого особливого об'єкта речового права як «майно»<sup>40</sup>.

На перший погляд це виправдано, бо майно складається з різних «об'єктів-елементів», які перебувають в окремих правових режимах. Проте намір законодавця полягав у іншому.

Статтею 190 ЦК України законодавець вводить об'єкт «майно», який проявляється в різних цивільно-правових інститутах, зокрема у спадковому праві. Загальновідомо, що у спадковому праві усі права та обов'язки переходять із смертю від померлого до спадкоємця шляхом універсального правонаступництва. Універсальне правонаступництво ми спостерігаємо також унаслідок реорганізації юридичної особи (злиття і т.д.) або її ліквідації (ч. 1 ст. 104 ЦК України).

Додатково статтею 190 ЦК України, яка знаходиться у Главі 13 «Речі. Майно», формується нормативна база для правового інструменту передачі «майна» під режимом речі, як наприклад: підприємство як єдиний майновий комплекс<sup>41</sup> (або його частина), право забудови (або частка у праві забудови), яке походить з договору оренди [див. : *Схема В. Правовий режим «Речі.Майно»*]. Спільним знаменником для всіх перерахованих об'єктів є те, що вони складаються з різних «об'єктів-елементів», які виокремленні та перебувають під «режимом річ/нерухомість» як одне єдине ціле.

Відповідно до ст. 316 ЦК України, суб'єкт, як власник, може розпорядитися річчю (майном) **незалежно від волі інших осіб**. Отже, майно під режимом «річ» може передатися без згоди інших осіб. Без такого правового режиму є неможливим передання майна як єдине ціле, бо наприклад «об'єкт-елемент» обов'язок (зобов'язання) передається лише за згодою кредитора (ч. 1 ст. 520 ЦК України). Правовий режим «річ» додатково посилюється режимом «нерухомість», що забезпечує реалізацію принципу публічності через (запис у державному реєстрі) та добросовісності як загальної засади цивільного права (п. 6 ч. 1 ст. 3 ЦК України).

Отже, в контексті ст. 316 ЦК України поняття «майно» на даному етапі дослідження розуміється суто як «**майно під правовим режимом речі**». Тому ч.1 ст. 190 ЦК України не визначає структуру майна як об'єкта права власності.



Цією статтею ми спробували розкласти загальну картину навколо поняття «майно». Але ще залишається широкий простір для дослідження, особливо коли мова йде про передання майна (asset-deals)<sup>42</sup> – підприємства як єдиного майнового комплексу, зокрема його частини.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити:

1. Вживаючи поняття «майно» без попереднього визначення його контексту завжди буде існувати потенційна небезпека непорозумінь та підміни його правового змісту. Отже, поняття «майно» слід розглядати у нижче наведених контекстах, як правило:

як узагальнююче поняття (категорію), що наповнюється різними видами об'єктів, які мають цінність та є оборотоздатними (ст. 177 та ст. 178 ЦК України), та як особливий об'єкт (ст. 190 ЦК України).

2. У ч. 1 ст. 190 ЦК України мова ведеться про майно у розумінні «юридичної сукупності/єдності» – «universitas iuris»<sup>43</sup>. Об'єкт характеризується наявною множинністю структурних «об'єктів-елементів». Єдине, що зв'язує усю множинність прав та обов'язків, не дивлячись на зміну їх складу, єдність є правовий суб'єкт. Один суб'єкт – одне майно. «Майно, як особливий об'єкт це збігання суб'єкта права з його об'єктом.

3. Стаття 190 ЦК України формує нормативну базу для правового інструменту передачі «майна» під режимом речі/нерухомості, як наприклад: підприємство як єдиний майновий комплекс (або його частина) [ч. 1 ст. 190 – «окрема річ» пов'язано з ч. 3 та ч. 4 ст. 191 ЦК України], право забудови (або частка у праві забудови) [ч. 2 ст. 190, пов'язано з ч. 7 ст. 5 ЗУ «Про іпотеку»]. Спільним знаменником для всіх перерахованих об'єктів є те, що вони складаються з різних «об'єктів-елементів», які виокремлені та перебувають під «режимом річ/нерухомість» як одне єдине ціле. Передача майна проходить шляхом універсального правонаступництва як «uno actu» і «ex lege».

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV Офіційний вісник України. 2003. № 11. Ст. 461. Код акту 24654/2003.
2. *Спасибо-Фатеева І. В.* Поняття майна, майнових та корпоративних прав як об'єктів права власності // Українське комерційне право. 2004. № 5. С. 9.
3. *Науково-практичний* коментар Цивільного кодексу України: у 2 т. / за ред. О.В. Дзери (кер. авт. кол.), Н.С. Кузнецової, В.В. Луця. Київ: Юрінком Інтер, 2006. Т. I. С. 531.
4. *Про надання чинності Цивільному Кодексу УРСР*: Постанова ЦВК УРСР від 16 грудня 1922 р. ЗУ УРСР. 1922. № 55. Ст. 780. {Цивільний Кодекс УРСР ухвалено ВУЦВК 16.12.1922 р. та введено у дію з 01.02.1923 р. ЦК УРСР 1922 р. – рецепція ЦК РРФСР 1922 р.}.
5. *Имущество* // Энциклопедический словарь. Репринтное воспроизведение издания Ф.А. Брокгауза и И.А. Ефрона 1890 г. Ярославль, 1991. Т. 25. С. 28.
6. *Победоносцев К.* Курс гражданского права. Ч. 2. Права семейственные, наследственные и завещательные. Санкт-Петербург: Синодальная тип., 1896. С. 255.
7. *Победоносцев К.* Курс гражданского права. Ч. 3. Договоры и обязательства. Санкт-Петербург: Синодальная тип., 1896. С. 1.
8. *Шершеневич Г.Ф.* Учебник русского гражданского права: с портр. авт. и очерком его научной деятельности. Т. 2. Москва: Типо-литогр. Т-ва И.Н. Кушнерев и К. [Изд. Бр. Башмаковых], 1915. С. 95.
9. *Гражданское право*: в 2 т. / Отв. ред. Е. А. Суханов. Москва: Издательство БЕК, 1998. Т. I. С. 112, 299; *Щенникова Л.В.* Вещные права в гражданском праве России: монография. Москва: Издательство БЕК, 1996. С. 4.
10. *Кривобок С.В.* Правочини з підприємством як єдиним майновим комплексом: монографія. Харків: Право, 2009. С. 21; *Гаврилюк В.* Майно та майнові права і обов'язки як об'єкти універсального правонаступництва при реорганізації юридичних осіб // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. 2013. № 2(96). С. 81-83; *Міловська Н.В.* Предмет як істотна умова договорів про передання майна у тимчасове користування // Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія: Право. 2012. № 2. С. 240;
11. *Спасибо-Фатеева І. В.* Поняття майна, майнових та корпоративних прав як об'єктів права власності // Українське комерційне право. 2004. № 5. С. 9.
12. *Господарський* Кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV Офіційний вісник України. 2003. № 11. Ст.462. Код акту 24635/2003.
13. *Розгон О.В.* Вплив рішень Європейського Суду з прав людини на визначення майна та складу майна // Наукове друковане іноземне видання «EURASIAN ACADEMIC RESEARCH JOURNAL». 2016 № 4 (04). С. 65-66.
13. *Гелич А.* Поняття



майна як особливого об'єкта цивільних прав // Підприємництво, господарство і право. 2010. № 1. С. 116-117; *Кривобок С.В.* Правочини з підприємством як єдиним майновим комплексом: монографія. Харків: Право, 2009. С. 21; *Нижний С.В.* Застава майнових прав як спосіб забезпечення виконання зобов'язань: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03; Ін-т держ. і права ім. Корещького. Київ, 2007. С. 162; *Чорна Ж.Л.* Цивільно-правовий захист майнових прав та інтересів малолітніх і неповнолітніх осіб: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03; Ін-т держави і права ім. В.М. Корещького НАН України. Київ, 2007. С. 25. **14.** *Кривобок С.В.* Цит. праця. С. 21. **15.** У тексті чинного ЦК України термін «майнові права» використовується 66 раз, термін «немайнові права» – 35 випадках; «майнових прав» – 65, «немайнових прав» – 12; «майновими правами» – 17, «немайновими правами» – 2 і т.д. **16.** *Майданик Р.А.* Цивільне право: загальна частина. Київ: Алерта, 2012. Т. I: Вступ у цивільне право. С. 87. **17.** *Барон Ю.* Система римського громадянського права: в 6 кн.; Асоціація Юридический центр. Санкт-Петербург: Издательство Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2005. С. 131-132. **18.** *Рязановский В.А.* Лекции по гражданскому праву: Харбин: 1923-1925. Вып. 2: Общая часть. 1925. С. 49. **19.** *Луц Д.М.* Тварини як об'єкт цивільних правовідносин: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03; Ін-т держави і права ім. В.М. Корещького НАН України. Київ, 2007. С. 3-4. **20.** *Про захист тварин від жорстокого поводження: Закон України № 3447-IV від 21.02.2006 р. // Офіційний вісник України. 2006. № 11. Ст. 692. Код акту 35547/2006. 21.* *zivilrecht.online.* URL: [https://www.uibk.ac.at/zivilrecht/buch/kap8\\_0.xml?section-view=true;section=4](https://www.uibk.ac.at/zivilrecht/buch/kap8_0.xml?section-view=true;section=4) (дата звернення: 01.11.2017). **22.** *Цивільний кодекс Української РСР: Закон УРСР від 18.07.1963 р. № 1540-VI.* URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1540-06> (дата звернення: 01.11.2017). **23.** *Основи цивільного законодавства Союзу РСР і республік: Закон СРСР від 31.05.1991 р. № 2211-I.* URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v2211400-91> (дата звернення: 01.11.2017). **24.** *Про підприємства в Україні: Закон УРСР від 27.03.1991 р. № 887-XII // ВВР УРСР. 1991. № 24. Ст. 272. 25.* *Про власність: Закон УРСР від 07.02.1991 р. № 697-XII // ВВР УРСР. 1991. № 20. Ст. 249. 26.* *Глуценко Є.* Співвідношення понять «цілісний майновий комплекс» та «майновий комплекс» у доктрині цивільного права // Підприємництво, господарство і право. 2016. № 2. С. 13-14. **27.** *Ріш Ф.Ю.* Правове «відлуння» частини 2 статті 190 Цивільного кодексу України у законодавстві України та чому «право оренди» стало речовим // Держава і право: зб. наук.



праць. Серія Юридичні науки. Вип. 75. Київ: Вид-во «Юридична думка», 2017. С. 223-238. **28.** Див.: Ч. 2 стат. 190 Цивільного Кодексу України у редакції Закону України від 15.12.2005 р. № 3201-IV «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 01.11.2017). **29.** *Про інотеку*: Закон України № 898-IV від 05.06.2003 р. (у ред.: Закону № 3201-IV від 15.12.2005 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України»). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/898-15> (дата звернення: 01.11.2017). **30.** *Поняття «тілесне»* синонім до «матеріальне». URL: <https://ukrainskamova.com/search/?q=%D1%82%D1%96%D0%BB%D0%B5%D1%81%D0%BD%D0%B5&t=0> (дата звернення: 01.11.2017). **31.** «Ідеальні об'єкти» розглядаються уже не як «тілесні об'єкти». Австрійські науковці вважають, що «нетілесним» є «те, що не можна сприймати сприйняти через простір. Нетілесними є послуги, підприємство (якщо нерухомість не є базовою основою цієї одиниці), частка товариства, матеріальні блага і всі майнові права за винятком права власності» (Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch mit IPRS, EVÜ, EheG, MRG, WGG, WEG, BTVG, HeizKG, KSchG in zwei Bänden / bearbeitet Josef Aicher ... [et al]; herausgegeben von Peter Rummel. Dritte, neubearbeitete und erweiterte Auflage. Wien. 2000. Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung. S. 449-459). Зауважимо, що право власності виражається саме через річ. **32.** *Капицкая Т.А.* Поняття «вещь» и «имущество» в гражданском праве (из рефератов, подготовленных в МГЮА) 1998 г. Из библиотеки Ивана Клепицкого. URL: <http://www.oupi.ru> (дата звернення: 01.11.2017). **33.** *Риш Ф.Ю.* «Право очікування» в контексті частини 2 статті 190 Цивільного кодексу України // Держава і право: зб. наук. праць. Серія Юридичні науки. Вип. 74. Київ: Вид-во «Юридична думка», 2016. С. 265. **34.** Дана позиція є спірною (див.: *Саванець Л.М.* Перехід прав за бездокументарними цінними паперами: цивільно-правовий аспект: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03; Львів нац. ун-т ім. І.Франка. Львів. 2013. С. 31-32). **35.** *Кривобок С.В.* Правочини з підприємством як єдиним майновим комплексом: монографія. Харків: Право, 2009. С. 21. **36.** Там само. С. 34-35. **37.** *Суханов Е.А.* Гражданское право: в 4 т. / отв. ред.: Е.А. Суханов. Москва: Волтерс Клувер, 2006. Т. 1: Общая часть. С. 201-202. **38.** *Жорнокуй В.Г.* Правовий режим майна підприємницького товариства. Текст лекцій з навчальної дисципліни «Корпоративне право». Харків. ХНУВС. 2016. С. 4. **39.** *Суханов Е.А.* Гражданское право: в 4 т. / отв. ред.: Е.А. Суханов.

Москва: Волтерс Клувер, 2008. Т. 2: Вещное право. Наследственное право. Исключительные права. Личные неимущественные права. С. 11. **40.** *Харьковская* цивилистическая школа: объекты гражданских прав: монография / под общ. ред. И.В. Спасибо-Фатеевой; Нац. юрид. ун-т им. Ярослава Мудрого. Харьков: Право, 2015. С. 78. **41.** *Зуважимо*, що за нашим розумінням майновий комплекс є виокремлення по закону сукупності речей, а також прав та обов'язків як функціональної єдності для задоволення потреби. **42.** *Гражданское* и торговое право зарубежных государств: учебник: в 2 т. / Буднева Г.Н., Васильев Е.А., Грибанов А.В., Зайцева В.В., и др.; Отв. ред.: Васильев Е.А., Комаров А.С. Москва: Международные отношения, 2006. Т. 1. С 179; *Цивільний* кодекс України: Науково-практичний коментар (пояснення, тлумачення, рекомендації з використанням позицій вищих судових інстанцій, Міністерства юстиції України, науковців, фахівців). Т. 4: Об'єкти. Правочини. Представництво. Строки / За ред. І.В. Спасибо-Фатеевої. Харків: Страйд, 2010. – С. 138-139. **43.** *Барон Ю.* Система римского гражданского права: в 6 кн.; Ассоциация Юридический центр. Санкт-Петербург: Издательство Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2005.С. 131-132.

***Rysh Filipp. Study of the notion of «property» (doctrinal interpretation of article 190 of the Civil Code of Ukraine)***

Disputable issues, associated with the notion of «property» are considered in the present article, and doctrinal interpretation of article 190 «Property» of the Civil Code of Ukraine is presented.

The author entertains the idea that part 1 of article 190 of the Civil Code of Ukraine does not define the structure of property as an object of ownership right. Pursuant to art. 316 of the Civil Code of Ukraine, the notion of «property» should be understood exclusively as a «property under legal regime of a thing».

The important thing is that at using the notion of «property» without the preliminary definition of its context, a potential hazard of misunderstandings and substitution of its legal substance will always exist. Therefore, the notion of «property» should be considered in the below contexts, as a rule, as a generalizing notion (category), which is filled by various kinds of objects, having value and circulating capacity (*art. 177 and 178 of the Civil Code of Ukraine*), and as a specific object (*art. 190 of the Civil Code of Ukraine*).

Scholars do not interpret the content of the term «*specific*» in the notion of «*specific object*» according to part 1 of article 190 of the Civil Code of Ukraine. We do not find a law maker's answer to the question why he uses the term «*specific*», and why «*property*» should be a «*specific object*». It should be noted that the notion of «*specific object*» is used by law makers in the Civil Code of Ukraine in effect exclusively in two cases (art. 180 «*Animals*» and art. 190 «*Property*» of the Civil Code of Ukraine). The above articles are included in the same Chapter 13 of the Civil Code of Ukraine. Probably, using such legal technique, law maker aimed at stressing upon non-randomness of using the notion of «*specific object*» in art. 180 and art. 190 of the Civil Code of Ukraine, and upon the existence of a common denominator for them.

Part 1 of art. 190 of the Civil Code of Ukraine refers to the property in a sense of «*legal aggregate/uniformity*», «*universitas iuris*». The object is characterized by existing multiplicity of structural «*objects-elements*». Constituent entity is the only thing connecting the entire multiplicity of rights and obligations despite any change in their content and uniformity. One entity is one property. «*Property as a specific object is a compliance of constituent entity with its object*».

Art. 190 of the Civil Code of Ukraine forms a regulatory system for legal instrument of transfer of «*property*» under the regime of a thing/real property, as, for example, an enterprise as an integrated property complex (or its part) [*part 1 of art. 190 – «separate thing» connected with parts 3 and 4 of art. 191 of the Civil Code of Ukraine*], building lease (or a share in building lease) [*part 2 of art. 190, connected with part 7 of art. 5 of the Law of Ukraine «On Mortgage»*]. The fact that they consist of different «*objects-elements*» that are separated and are under the «*regime of thing/real property*» as an integrated whole is a common denominator for all the above objects. The transfer of property takes place «*uno actu*» and «*ex lege*» by way of universal legal succession or «*partial*» legal succession.

In author's opinion, there is a wide field for research, especially when it refers to transfer of property (asset-deals) of an enterprise as an integrated property complex, in particular part of it.

**Keywords:** property, property as a specific object of civil rights, aggregate of objects-elements, thing, property of things, other property (property rights), partial legal personality, «*universitas iuris*», «*universitas facti*», legal regime of an object, requested thing, legal structure of real property, things by operation of law, legal regime «*Things. Property*», enterprise, property complex, principle of specialization.